YUQORI SINF O‘QUVCHILARINING KASBIY YO‘NALGANLIGINI SHAKLLANTIRISHDA INTEGRATIV PEDAGOGIK YONDASHUV (O‘QUV MARKAZLARI MISOLIDA)

Bozorov Nizomiddin Nematovich

Mustaqil izlanuvchi, Chirchiq davlat pedagogika universiteti

n.bozorov@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada o‘quv markazlari faoliyatini takomillashtirish orqali yuqori sinf o‘quvchilarida kasbiy yo‘nalganlikni shakllantirish masalasi tadqiq etiladi. Zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarning kasb tanlash jarayoni murakkablashib borayotgani sababli, ularni erta bosqichdan boshlab to‘g‘ri yo‘naltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot aralash (mixed-method) metodologiya asosida olib borilib, unda tajriba va nazorat guruhlari ishtirok etdi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, takomillashtirilgan o‘quv markaz modeli o‘quvchilarning kasbiy qiziqishi, motivatsiyasi va ongli kasb tanlash ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshirdi. Maqolada pedagogik model, samarali metodlar va amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: kasbiy yo‘nalganlik, o‘quv markazi, yuqori sinf o‘quvchilari, kasb tanlash, pedagogik model, STEAM, motivatsiya.

1. Kirish

Globallashuv, raqamli transformatsiya va bilimga asoslangan iqtisodiyotning jadal rivojlanishi sharoitida inson kapitali sifati har qanday jamiyat taraqqiyotining asosiy drayveriga aylanmoqda. Ayniqsa, yoshlarning kasbiy tayyorgarligi, ularning mehnat bozoriga moslashuvchanligi va raqobatbardoshligi davlatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda yangi kasblarning paydo boʻlishi, ayrim anʼanaviy kasblarning esa transformatsiyaga uchrashi oʻquvchilardan nafaqat bilim, balki moslashuvchan kompetensiyalar, tanqidiy fikrlash va ongli kasb tanlash qobiliyatini talab qilmoqda.

Shu bilan birga, amaliyot shuni koʻrsatadiki, koʻplab yuqori sinf oʻquvchilari maktabni tugatish arafasida oʻz kasbiy yoʻnalishini aniq belgilay olmaydi. Bu holat bir qator omillar bilan izohlanadi: kasblar haqidagi yetarli maʼlumotning yoʻqligi, oʻz qobiliyat va qiziqishlarini toʻgʻri baholay olmaslik, ota-ona yoki ijtimoiy stereotiplarning bosimi, shuningdek, taʼlim tizimida kasbiy yoʻnaltirish ishlarining tizimli yoʻlga qoʻyilmaganligi. Natijada oʻquvchilar tasodifiy yoki tashqi taʼsir ostida kasb tanlashga majbur boʻlib, bu esa keyinchalik oʻqishdan qoniqmaslik, yoʻnalishni oʻzgartirish yoki mehnat bozorida oʻz oʻrnini topa olmaslik kabi muammolarni keltirib chiqaradi.

Kasbiy yoʻnalganlik tushunchasi pedagogik va psixologik nuqtai nazardan murakkab, koʻp komponentli hodisa boʻlib, u shaxsning qiziqishlari, qobiliyatlari, qadriyatlari va mehnat bozori ehtiyojlari oʻrtasidagi uygʻunlikni ifodalaydi. U nafaqat kasb tanlashga tayyorlikni, balki shaxsning oʻz kelajagini ongli ravishda rejalashtirish, maqsad qoʻyish va unga erishish strategiyalarini ishlab chiqish qobiliyatini ham oʻz ichiga oladi. Shu sababli kasbiy yoʻnalganlikni shakllantirish jarayoni erta bosqichlardan boshlanishi va uzluksiz, tizimli yondashuv asosida olib borilishi zarur.

Ushbu jarayonda oʻquv markazlarining oʻrni alohida eʼtiborga loyiqdir. Oʻquv markazlari rasmiy maktab taʼlimini toʻldiruvchi muhit sifatida oʻquvchilarga moslashuvchan, amaliy va individual yondashuvga asoslangan taʼlim imkoniyatlarini yaratadi. Ular qisqa muddatli kurslar, treninglar, loyihaviy faoliyatlar va mentorlik dasturlari orqali oʻquvchilarning real kasbiy muhit bilan tanishishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, zamonaviy oʻquv markazlarida STEAM yondashuvi, raqamli texnologiyalar, startap loyihalar va soft skills rivojlantirishga qaratilgan mashgʻulotlar oʻquvchilarning kasbiy oʻzini anglashiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

Biroq, amaldagi holat tahlili shuni koʻrsatadiki, koʻplab oʻquv markazlari oʻz faoliyatini asosan test sinovlariga tayyorlash yoki muayyan fanlarni chuqurlashtirib oʻqitish bilan cheklab qoʻymoqda. Kasbiy yoʻnaltirish esa koʻpincha epizodik yoki formal xarakterga ega boʻlib, tizimli yondashuv yetishmaydi. Oʻquvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning qiziqish va qobiliyatlarini diagnostika qilish, real kasbiy tajribaga yaqinlashtirish kabi muhim komponentlar koʻp hollarda yetarli darajada yoʻlga qoʻyilmagan.

Shu nuqtai nazardan, oʻquv markazlari faoliyatini qayta koʻrib chiqish va uni kasbiy yoʻnaltirish bilan integratsiya qilish dolzarb ilmiy-amaliy muammo sifatida namoyon boʻlmoqda. Zamonaviy talablar asosida ishlab chiqilgan, diagnostika, modul asosidagi taʼlim, amaliy faoliyat, mentorlik va karyera rivojlantirish elementlarini oʻz ichiga olgan kompleks model oʻquvchilarning kasbiy yoʻnalganligini samarali shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — oʻquv markazi faoliyatini takomillashtirish orqali yuqori sinf oʻquvchilarining kasbiy yoʻnalganligini shakllantirishning ilmiy asoslangan modelini ishlab chiqish va uning samaradorligini tajriba-sinov ishlari orqali aniqlashdan iborat. Tadqiqot doirasida

quyidagi vazifalar belgilandi: kasbiy yoʻnalganlikning nazariy asoslarini tahlil qilish, oʻquv markazlari faoliyatining amaldagi holatini oʻrganish, takomillashtirilgan pedagogik modelni ishlab chiqish va uni amaliyotda sinovdan oʻtkazish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda oʻquv markazlari kasbiy yoʻnaltirish tizimining muhim instituti sifatida koʻrib chiqilib, ularning faoliyatini kompleks modernizatsiya qilish modeli taklif etiladi. Amaliy ahamiyati esa ishlab chiqilgan modelni oʻquv markazlari faoliyatiga joriy etish orqali oʻquvchilarning ongli kasb tanlash koʻnikmalarini rivojlantirish va ularni kelajakdagi kasbiy faoliyatga samarali tayyorlash imkoniyatini berishidadir.

Shu tariqa, mazkur tadqiqot nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim boʻlib, u taʼlim tizimida kasbiy yoʻnaltirishni takomillashtirishga qaratilgan zamonaviy yondashuvlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar sharhi

Kasbiy yoʻnalganlikni shakllantirish muammosi zamonaviy pedagogika va psixologiyada muhim tadqiqot yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, global mehnat bozoridagi oʻzgarishlar, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi va yangi kasblarning paydo boʻlishi oʻquvchilarning kasb tanlash jarayoniga yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda.

Ilmiy adabiyotlarda kasbiy yoʻnalganlik koʻpincha shaxsning qiziqishlari, qobiliyatlari va ijtimoiy ehtiyojlar uygʻunligida kasb tanlashga tayyorligi sifatida talqin etiladi. D. Super tomonidan ishlab chiqilgan “hayot davomiyligi – hayot makoni” nazariyasiga koʻra, kasbiy rivojlanish bosqichma-bosqich shakllanadi va maktab davri bu jarayonning muhim poydevorini tashkil etadi. J. Holland esa kasb

tanlashni shaxs tipologiyasi bilan bog‘lab, insonning kasbiy muhitga mosligi muhimligini ta’kidlaydi.

So‘nggi yillarda M. Savickas tomonidan ilgari surilgan “career construction theory” yondashuvi kasbiy yo‘nalganlikni shaxsning o‘z hayotiy strategiyasini ongli ravishda qurishi bilan bog‘laydi. Bu yondashuv o‘quvchilarni passiv tanlovdan faol qaror qabul qilish bosqichiga olib chiqadi.

Shuningdek, Lent va Brown tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy-kognitiv nazariya (Social Cognitive Career Theory) o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchi (self-efficacy), natija kutishlari va shaxsiy maqsadlari kasbiy tanlovga bevosita ta’sir qilishini ko‘rsatadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kasbiy yo‘nalganlikni shakllantirishda quyidagi omillar muhim rol o‘ynaydi:

shaxsiy qiziqish va qobiliyatlar

ta’lim muhiti

oila va ijtimoiy muhit

amaliy tajriba va kasbiy sinovlar

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda STEAM ta’limi, loyiha asosidagi o‘qitish (Project-Based Learning) va individual ta’lim trayektoriyalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Bu metodlar o‘quvchilarning amaliy faoliyat orqali o‘z qobiliyatlarini kashf etishiga yordam beradi.

Biroq, mavjud adabiyotlarda o‘quv markazlarining kasbiy yo‘naltirishdagi roli yetarli darajada tizimli o‘rganilmagan. Ko‘pchilik tadqiqotlar maktab yoki oliy ta’lim muassasalariga qaratilgan. Shu bois, o‘quv markazlarini kasbiy yo‘naltirish platformasi sifatida rivojlantirish masalasi dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqot yuqori sinf o‘quvchilarining kasbiy yo‘nalganligini shakllantirishda o‘quv markazi faoliyatini takomillashtirish samaradorligini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, u aralash (mixed-method) yondashuv asosida amalga oshirildi. Ushbu yondashuv kvantitativ va sifat metodlarini uyg‘unlashtirish orqali tadqiqot natijalarining ishonchliligi va chuqurligini ta’minlash imkonini berdi.

Tadqiqot kvazi-eksperimental dizaynda tashkil etildi. Unda tajriba (experimental group – EG) va nazorat (control group – CG) guruhlari ishtirok etdi. Har ikki guruh uchun boshlang‘ich (pre-test) va yakuniy (post-test) o‘lchovlar amalga oshirildi. Tajriba guruhi uchun maxsus ishlab chiqilgan pedagogik intervensiya modeli joriy etildi, nazorat guruhida esa an’anaviy o‘qitish jarayoni saqlab qolindi.

Tadqiqotda umumiy 240 nafar 10–11-sinf o‘quvchilari ishtirok etdi. Ishtirokchilar tasodifiy tanlov (random sampling) asosida shakllantirildi va quyidagicha taqsimlandi:

Tajriba guruhi (EG) – 120 nafar

Nazorat guruhi (CG) – 120 nafar

Ishtirokchilarning yoshi 16–18 oralig‘ida bo‘lib, ularning ijtimoiy-demografik ko‘rsatkichlari o‘xshashligi ta’minlandi. Tadqiqotda ishtirok etish ixtiyoriy bo‘lib, barcha ishtirokchilardan rozilik olindi.

Tadqiqotda quyidagi o‘lchov vositalari qo‘llanildi:

1. **Kasbiy qiziqishlar testi** – o‘quvchilarning kasblarga bo‘lgan qiziqish darajasini aniqlash uchun
2. **Motivatsiya shkalasi –** ichki va tashqi motivatsiyani baholash uchun

3. **Kasb tanlash aniqligi so‘rovnomasi –** o‘quvchilarning kasbiy qaror qabul qilish darajasini o‘lchash uchun
4. **Yarim tuzilgan intervyular –** sifat ma’lumotlarini yig‘ish uchun
5. **Kuzatuv jadvallari –** o‘quvchilarning faol ishtiroki va xulq-atvorini tahlil qilish uchun

Mazkur instrumentlarning ishonchliligi Cronbach’s alpha koeffitsienti orqali tekshirildi ($\alpha = 0.82–0.91$), bu esa ularning yuqori darajada ishonchli ekanligini ko‘rsatadi.

Tajriba guruhida 4 oy davomida takomillashtirilgan o‘quv markazi modeli joriy etildi. Ushbu model quyidagi asosiy komponentlardan iborat bo‘ldi:

1. Diagnostika bosqichi

O‘quvchilarning qiziqishlari, qobiliyatlari va shaxsiy xususiyatlari aniqlanib, individual kasbiy profil shakllantirildi.

2. Modul asosidagi ta’lim

O‘quvchilar o‘z qiziqishlariga mos yo‘nalishlarda o‘qitildi:

Axborot texnologiyalari

Pedagogika

Tibbiyot

Biznes va tadbirkorlik

3. STEAM yondashuvi

Fanlararo integratsiya asosida amaliy loyihalar va muammoli vazifalar tashkil etildi.

4. Mentorlik tizimi

Har bir yoʻnalish boʻyicha malakali mutaxassislar jalb qilinib, oʻquvchilar bilan muntazam uchrashuvlar oʻtkazildi.

5. Karyera rivojlantirish treninglari

Oʻquvchilarga quyidagi koʻnikmalar oʻrgatildi:

maqsad qoʻyish va rejalashtirish

CV yozish

intervyuga tayyorgarlik

oʻzini taqdim etish

Nazorat guruhida esa anʼanaviy oʻqitish usullari (maʼruza, test tayyorgarligi) qoʻllanildi.

Muhokama

Olingan natijalar oʻquv markazlarini kasbiy yoʻnaltirish tizimiga tizimli ravishda integratsiya qilish zarurligini aniq tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida kuzatilgan ijobiy oʻzgarishlar shuni koʻrsatadiki, anʼanaviy, asosan akademik bilim berishga yoʻnaltirilgan yondashuv oʻquvchilarning kasbiy oʻzini anglashini toʻliq taʼminlay olmaydi. Aksincha, kompleks va integrativ model oʻquvchilarning kasb tanlash jarayonida faol subyektga aylanishiga xizmat qiladi.

Birinchidan, diagnostika asosidagi individual yondashuvning joriy etilishi oʻquvchilarning oʻz qiziqishlari, qobiliyatlari va shaxsiy xususiyatlarini chuqurroq anglashiga imkon berdi. Tadqiqot natijalariga koʻra, aynan individual profil asosida tashkil etilgan mashgʻulotlar oʻquvchilarda oʻziga boʻlgan ishonch (self-efficacy)

darajasini sezilarli oshirdi. Bu holat ijtimoiy-kognitiv nazariya doirasida izohlanib, shaxsning oʻz imkoniyatlarini anglash darajasi uning kasbiy qaror qabul qilishiga bevosita taʼsir qilishini tasdiqlaydi. Shuningdek, individual yondashuv oʻquvchilarning passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylanishiga zamin yaratdi.

Ikkinchidan, STEAM yondashuvi va loyiha asosidagi taʼlim faoliyatlari oʻquvchilarning amaliy faoliyatga jalb qilinishini taʼminladi. Bu esa ularning faqat nazariy bilim olish bilan cheklanib qolmasdan, real muammolarni hal qilish orqali oʻz qobiliyatlarini sinab koʻrishiga imkon berdi. Natijada oʻquvchilarda kasbiy qiziqish barqarorlashdi va chuqurlashdi. Ushbu natijalar konstruktivistik yondashuvga asoslangan ilmiy qarashlar bilan mos keladi, yaʼni bilim faoliyat jarayonida shakllanadi va mustahkamlanadi. Ayniqsa, loyiha ishlari davomida oʻquvchilarning kreativ fikrlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va jamoada ishlash koʻnikmalari rivojlanganligi kuzatildi.

Uchinchidan, mentorlik tizimining joriy etilishi tadqiqotning eng samarali komponentlaridan biri sifatida namoyon boʻldi. Turli soha mutaxassislari bilan bevosita muloqot oʻquvchilarga kasblarning real mazmuni, talab va imkoniyatlari haqida aniq tasavvur berdi. Bu esa kasb tanlash jarayonidagi noaniqlik va ikkilanishlarni kamaytirdi. Mentorlar tomonidan berilgan amaliy tavsiyalar oʻquvchilarning qaror qabul qilish jarayonini soddalashtirib, ularni ongli tanlov sari yoʻnaltirdi. Shu bilan birga, mentorlik oʻquvchilarda kasbiy identifikatsiya jarayonining shakllanishiga ham ijobiy taʼsir koʻrsatdi.

Toʻrtinchidan, karyera rivojlantirishga qaratilgan treninglar oʻquvchilarning amaliy kompetensiyalarini sezilarli darajada oshirdi. Xususan, maqsad qoʻyish, rejalashtirish, oʻzini taqdim etish (self-presentation), CV yozish va intervyu koʻnikmalarining shakllanishi oʻquvchilarning oʻziga boʻlgan ishonchini mustahkamladi. Bu esa ularni nafaqat taʼlim jarayonida, balki kelajakdagi mehnat

faoliyatida ham muvaffaqiyatga erishish ehtimolini oshiradi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, amaliy koʻnikmalarni rivojlantirishga yoʻnaltirilgan mashgʻulotlar oʻquvchilarning kasbiy tayyorgarligini sezilarli darajada kuchaytiradi.

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, oʻquv markazlarida yaratilgan moslashuvchan va qoʻllab-quvvatlovchi taʼlim muhiti oʻquvchilarning ichki motivatsiyasini oshirishda muhim rol oʻynaydi. Oʻquvchilar oʻz qiziqishlariga mos faoliyat bilan shugʻullanganlarida, ularning oʻrganishga boʻlgan ijobiy munosabati kuchayadi va bu jarayon barqaror kasbiy yoʻnalganlikni shakllantirishga xizmat qiladi.

Natijalarni umumlashtirgan holda shuni taʼkidlash mumkinki, anʼanaviy oʻqitish modeli koʻproq bilim berishga yoʻnaltirilgan boʻlib, oʻquvchilarning kasbiy oʻzini anglash ehtiyojlarini toʻliq qondira olmaydi. Takomillashtirilgan model esa diagnostika, amaliy faoliyat, mentorlik va karyera rivojlantirish komponentlarini integratsiya qilgan holda kompleks yondashuvni taʼminlaydi. Aynan shu integratsiya oʻquvchilarning kasbiy yoʻnalganligini shakllantirishda yuqori samaradorlikni taʼminlovchi asosiy omil sifatida namoyon boʻldi.

Shuningdek, mazkur tadqiqot natijalari boshqa ilmiy ishlar bilan hamohang boʻlib, kasbiy yoʻnaltirish jarayonida faqat nazariy bilim emas, balki amaliy tajriba va shaxsiy refleksiya muhim ahamiyat kasb etishini yana bir bor tasdiqlaydi. Shu bois, kelgusida oʻquv markazlari faoliyatini rivojlantirishda aynan shu komponentlarga ustuvor ahamiyat berish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari oʻquv markazi faoliyatini takomillashtirish orqali yuqori sinf oʻquvchilarining kasbiy yoʻnalganligini samarali shakllantirish mumkinligini ilmiy asosda tasdiqladi. Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan va amaliyotda sinovdan oʻtkazilgan pedagogik model oʻquvchilarning kasb tanlash jarayoniga nisbatan ongli, motivatsiyalangan va tizimli yondashuvni shakllantirishga xizmat qildi.

Xususan, diagnostika asosidagi individual yondashuv oʻquvchilarning oʻz qiziqishlari va qobiliyatlarini anglash darajasini oshirib, ularda oʻziga nisbatan ishonchni kuchaytirdi. STEAM yondashuvi va loyiha asosidagi faoliyatlar esa oʻquvchilarning amaliy tajribasini boyitib, kasbiy qiziqishlarini barqarorlashtirdi. Mentorlik tizimi orqali real kasbiy muhit bilan tanishish imkoniyati yaratilgani oʻquvchilarning kasb tanlashdagi noaniqliklarini kamaytirdi. Karyera rivojlantirish treninglari esa ularning amaliy kompetensiyalarini shakllantirib, mehnat bozoriga moslashuvchanligini oshirdi.

Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, anʼanaviy oʻqitish tizimi kasbiy yoʻnaltirish ehtiyojlarini toʻliq qondira olmaydi, chunki u asosan bilim berishga yoʻnaltirilgan. Takomillashtirilgan model esa oʻquvchilarning shaxsiy rivojlanishi, qiziqishlari va real hayot bilan bogʻliq tajribalarni integratsiya qilgan holda kompleks yondashuvni taʼminlaydi.

Shu asosda quyidagi umumiy xulosalarga kelindi:

oʻquv markazlari kasbiy yoʻnaltirish tizimining muhim instituti sifatida rivojlantirilishi zarur;

kasbiy yoʻnalganlikni shakllantirishda individual yondashuv, amaliy faoliyat va mentorlik muhim ahamiyatga ega;

oʻquvchilarning ongli kasb tanlashi ularning kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Mazkur tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, ishlab chiqilgan modelni oʻquv markazlari faoliyatiga joriy etish orqali oʻquvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirish va ularni mehnat bozoriga samarali tayyorlash mumkin.

Kelgusida ushbu yoʻnalishda tadqiqotlarni kengaytirish, turli hududlar va ijtimoiy guruhlar kesimida chuqurroq oʻrganish, shuningdek, raqamli texnologiyalar asosida kasbiy yoʻnaltirishning innovatsion shakllarini ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Super, D. E. (1990). *A Life-Span, Life-Space Approach to Career Development*. San Francisco: Jossey-Bass.
2. Holland, J. L. (1997). *Making Vocational Choices: A Theory of Vocational Personalities and Work Environments*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
3. Savickas, M. L. (2013). Career construction theory and practice. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career Development and Counseling* (pp. 147–183). Hoboken, NJ: Wiley.
4. Lent, R. W., & Brown, S. D. (2019). Social cognitive career theory at 25: Progress and prospects. *Journal of Vocational Behavior*, 115, 103316.
5. Krumboltz, J. D. (2009). The happenstance learning theory. *Journal of Career Assessment*, 17(2), 135–154.
6. Patton, W., & McMahon, M. (2014). *Career Development and Systems Theory*. Rotterdam: Sense Publishers.
7. OECD (2021). *Career Guidance for Youth in the 21st Century*. Paris: OECD Publishing.

8. UNESCO (2020). *Education for Sustainable Development: A Roadmap*. Paris: UNESCO.

9. World Bank (2022). *Skills Development in the Digital Economy*. Washington, DC: World Bank.

10. Brown, S. D., & Lent, R. W. (2013). *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work*. Hoboken, NJ: Wiley.

11. Savickas, M. L. (2005). The theory and practice of career construction. *Career Development and Counseling*, 1, 42–70.

12. Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.

13. Ministry of Public Education of Uzbekistan (2023). *National Strategy for Education Development*. Tashkent.

14. European Commission (2020). *Skills Agenda for Europe*. Brussels.

15. Becker, G. S. (1993). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*. Chicago: University of Chicago Press.